

Anonüümseks muudetud versioon

Tõlge

C-603/19 – 1

Kohtuasi C-603/19

Eelotsusetaotlus

Saabumise kuupäev:

9. august 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus, Slovaki Vabariik)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

24. juuli 2019

Süüdistaja:

Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Süüdistatavad:

TG ja UF

[...]

[kohtuasja number]

KOHTUMÄÄRUS

Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus) [...] [kohtukoosseis] kriminaalmenetluses, milles süüdistatavad on TG ja tema kaasosalise kuriteo eest, milleks on pettus toetuste alal jm karistusseadustiku (zákon č. 300/2005, Trestný zákon) § 20 lõike 1 ja § 225 lõike 1 ja lõike 6 punkti a järgi, ning 24. juuli 2019. aasta kinnisel kohtuistungil Pezinokis

on teinud järgmise määruse:

ET

Roomas 25. märtsil 1957 allkirjastatud Euroopa Liidu toimimise lepingu 13. detsembri 2007. aasta Lissaboni lepingust tuleneva redaktsiooni artikli 267 kohaselt ning kriminaalmenetluse seadustiku (zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok) § 290 lõike 1 alusel ja § 283 lõikes 1 ja § 244 lõikes 4 nimetatud põhjustel palume Euroopa Liidu Kohtul teha eelotsus järgmistes tõlgendamisküsimustes:

1. Kas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi (EL) 2012/29, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded (peamiselt õigus osaleda aktiivselt kriminaalmenetluses ja õigus nõuda kahju hüvitamist kriminaalmenetluses), mis ei ole nende laadi tõttu ainult füüsilisel isikul kui aistinguvõimelisel olendil, kohaldatakse ka juriidiliste isikute ja riigi või riigiasutuste suhtes, kui riigisiseste õigusnormide kohaselt on nad kriminaalmenetluses kannatanud?
2. Kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 17 ja 47¹, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 325 ning nõukogu 21. juuni 1999. aasta määruse (EÜ) nr 1260/99 artikli 38 lõike 1 punktiga h koostoimes komisjoni 11. juuli 1994. aasta määrusega (EÜ) nr 1681/94 on kooskõlas õigusnormid ja otsuste tegemise praktika,² mille puhul ei saa riik nõuda kriminaalmenetluses sellise kahju hüvitamist, mille põhjustas talle kahtlustatava isiku³ pettus, mille tulemuseks on vahendite alusetu omastamine Euroopa Liidu eelarvest, ega saa riik kriminaalmenetluse seadustiku § 256 lõike 3 järgi vaidlustada kohtumäärust, millega kohus otsustab mitte lubada tal ega teda esindaval ametiasutusel kui kannatanul nõuda põhikohtuistungil kahju hüvitamist, ega ole tema käsutuses ka muud liiki menetlust, milles ta saaks kasutada oma õigust kahtlustatava suhtes, – mille tagajärg on see, et tema õigust nõuda kahju hüvitamist ei saa tagada ka süüdistatava vara ja varaliste õiguste arvelt kriminaalmenetluse seadustiku § 50 alusel, nii et see õigus muutub *sisuliselt* mittehagetavaks?
3. Kas nõukogu 7. mai 1998. aasta määruse (EÜ) nr 994/98 artiklis 2 kasutatud mõistet „sama ettevõtte“ koostoimes komisjoni 12. jaanuari 2001. aasta määruse (EÜ) nr 69/2001 artikli 2 lõikega 2 tuleb tõlgendada ainult formaalselt, st nii, et vajalik ja piisav on teha kindlaks, kas asjaomased äriühingud on riigisisese õiguse kohaselt

¹ „Protection of the EU Charter for Private Legal Entities and Public Authorities. The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared“, Utrecht Law Review, nr 1/15, kättesaadav veebis: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.490/>.

² Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) kriminaalkolleegiumi 29. novembri 2017. aasta arvamus [...] [kohtuasja number].

³ Pärast põhikohtuistungil kindlaksmääramist nimetatakse kahtlustatavat süüdistatavaks.

iseseisva õigusvõimega juriidilised isikud ning seega saab igatühele nendest äriühingutest anda riigiabi kuni 100 000 eurot, või on määrava tähtsusega kriteeriumiks niisuguste äriühingute toimimise ja juhtimise tegelik viis, mis kuuluvad samadele isikutele ja mis on seeläbi omavahel seotud nagu emattevõtja juhitud tüarettevõtjate süsteem – isegi kui need kõik on riigisiseses õiguses eraldi juriidilised isikud –, ning seega tuleb neid pidada „samaks ettevõtjaks“ ja nad võivad üheainsa süsteemina saada ainult ühe korra riigiabi summas 100 000 eurot?

4. Kas 26. juuli 1995. aasta Euroopa Ühenduste finantshuvide kaitse konventsioonis⁴ tähistab [hüvitamisele kuuluv] „kahju“ üksnes seda osa alusetult saadud vahenditest, mis on pettusega otseselt seotud, või tähistab see ka tegelikult kantud ja nõuetekohaselt tõendatud kulusid ning abi kasutamist, kui tõenditest ilmneb, et need kulutused olid vajalikud, et pettust varjata, pettuse avastamist edasi lükata ja saada kätte antud riigiabi kogu summa?

[...] [menetluse peatamine eelotsusetaotluse esitanud kohtus]

Kohtumääruse põhjendused

- 1 Eelotsusetaotluse on esitanud Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus), mis on esimese astme kohus. Tema pädevuses on raskemad kuriteod⁵, sh karistusseadustiku §-s 261 kirjeldatud Euroopa Liidu finantshuvide kahjustamine. Edasikaebuste kohta teeb otsuse Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) kui apellatsioonikohus.
- 2 Kohus teatas 30. aprilli 2019. aasta põhikohtuistungil menetlusosalistele, et soovib esitada Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotluse, tutvustades selle esitamise põhjendusi, ning palus menetlusosalistel kujundada selle kohta arvamus ja esitada oma seisukohad.
- 3 Eelotsusetaotluse esitamise põhjus on (kestev)⁶ ühtluse puudumine Slovaki Vabariigi kohtute otsustes ja asjaolu, et Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus) ei nõustu Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2017. aasta direktiiv 2017/1371/EL, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil (ELT 2017, L 198, lk 29).

⁵ Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 83.

⁶ Kohtujurist Juliane Kokott'i kohtuasjas C-73/16 esitatud ettepaneku punkt 1 ja eelotsuse küsimus, mille Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus) esitas kohtuasjas C-709/18: UL ja VM.

Vabariigi kõrgeim kohus) kriminaalkolleegiumi arvamusega, mis on tegelikult Špecializovaný trestný sudile (kriminaalasjade erikohus) siduv.⁷

- 4 Otsus eelotsuse küsimuste kohta on vajalik, et hinnata süüdistatavate süü astet ja kuriteo ulatust süüdimõistmise korral ning et kohus saaks otsustada, missugune on kannatanute seisund kriminaalmenetluses ning kas nad võivad esitada kahju hüvitamise nõuded.

I. Põhikohtuasja ese ja faktilised asjaolud

- 5 Süüdistavate TG ja UF suhtes on pooleli menetlus Špecializovaný trestný sudis (kriminaalasjade erikohus), milles neid süüdistatakse Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky (eriprokuratuuri büroo Slovaki Vabariigi peaprokuratuuri juures) 7. jaanuari 2015. aasta süüdistusakti põhjal karistusseadustiku § 225 lõikes 1 ja lõike 6 punktis a kirjeldatud kuriteos raskendavatel asjaoludel, milleks on pettus toetuste alal, ning karistusseadustiku § 261 lõikes 1 ja lõike 4 punktis a kirjeldatud kuriteos, milleks on Euroopa Liidu finantshuvide kahjustamine, – kuriteod, mis on kestvad ja pandi toime mitme isiku poolt.
- 6 Süüdistusaktis on faktilisi asjaolusid kirjeldatud järgmiselt.
- 7 Ústredie práce sociálných vecí a rodiny (töö-, sotsiaal- ja perekonnaküsimuste amet) kuulutas 10. novembril 2005 välja hanke nr 1/2005 ning 20. veebruaril 2006 hanke nr 1/2006, milles palus esitada taotlusi tagastamatuks kindlasummaliseks toetuseks riigieelarvest vähese tähtsusega abi kava raames, mis oli mõeldud töökohtade loomiseks mikroettevõtjates ja töökohtade loomiseks erivajadustega inimestele kaitstud kontorites ja töökohtades (edaspidi „toetus“). Hanke nr 1/2006 puhul rahastati toetust 75% ulatuses Euroopa Sotsiaalfondist.
- 8 Hanke nr 1/2005 puhul anti ühekordset toetust, samas kui hanke nr 1/2006 puhul anti seda tõendatud kulude hüvitamise vormis.
- 9 Toetust maksti nende kulude hüvitamiseks, mis olid seotud töökohta loomisega (tööjõukulud ning pensioni- ja ravikindlustuse kulud), ning täiendavate kulude (töökohta loomise varaline ja tehniline toetus) hüvitamiseks esimesel 12 kuul. Toetuse saaja oli kohustatud säilitama selle töökohta vähemalt kolme aasta jooksul.

⁷ See kõrgeima kohtu kolleegium võtab seaduse nr 757/2004 kohtukorralduse kohta (zákon č. 757/2004 Z.z. o súdoch) § 21 lõike 3 punkti a alusel vastu ühtlustava arvamuse seaduste ja muude imperatiivsete õigusnormide tõlgendamiseks *erga omnes*, juhul kui kolleegiumide suurkodade jõustunud otsuste vahel esinevad lahknevused. Seaduste kogu numbris 200/2016 avaldatud kõrgeima kohtu kodukorra § 2 punkti 15 kohaselt lähtuvad kohtud oma otsuste tegemisel vastu võetud arvamusest.

- 10 Ajavahemikul 2005. aasta maist kuni detsembrini moodustasid süüdistatavad kuuest äriühingust koosneva „võrgustiku“ ja seejärel asutasid 2006. aasta märtsis veel üheksa uut äriühingut asukohtadega erinevates linnades, mis olid piirkonnakeskused, ning ärinimega, mis sisaldas sõna „Infoservis“ ja äriühingu asukoha piirkonna linna nime.⁸ Peale nende äriühingute asutasid nad jaanuaris ja märtsis veel neli erinevate nimedega äriühingut. Kõikidel juhtudel oli tegemist osaiühingutega.
- 11 Süüdistatavad olid nendes äriühingutes osanikud ja juhid.
- 12 Süüdistus puudutab siiski ainult neid äriühinguid, millele toetust tegelikult maksti ja mis selle said (kokku 10 äriühingut).
- 13 Üheksa 2006. aasta märtsis asutatud äriühingu puhul toetust ei makstud kas seetõttu, et taotlused jäeti pettuse kahtluse tõttu rahuldamata, või sellepärast, et see kiideti heaks ainult piiratud arvu töötajate osas võrreldes süüdistatavate taotlustes näidatud töötajatega. Seejärel ei tegelenud need äriühingud mingi muu ettevõtlusega ning anti 2007. aastal edasi kolmandatele isikutele.
- 14 Kokku küsisid süüdistatavad toetust summas 1 636 917,91 eurot. Piirkondlikud töö-, sotsiaal- ja perekonnaküsimuste bürood leppisid lepinguga kokku kogusumma 750 613,79 eurot. Tegelikuses maksti toetust välja kogusummas 654 588,34 eurot, millest 279 272,18 eurot Euroopa Liidu eelarvest ja 375 316,20 Slovaki Vabariigi riigieelarvest.
- 15 Igas üksikus äriühingus töötas kokku 107 (sada seitse) erivajadustega isikut, kuid nende töö ei olnud seotud toetustaotlustes näidatud eesmärkidega. Vannutatud eksperdi hinnangu järgi kandsid kõik need äriühingud kahjumit. Töötajate tegevus oli ainult formaalne ning sellel ei olnud tegelikku majanduslikku sisu. Sellegipoolest maksti kõikidele töötajatele korrapäraselt välja kõik töötasud, tasuti ravi- ja pensionikindlustusmaksed.
- 16 Materiaalse tehnilise varustuse tarnis üksikutele äriühingutele muu hulgas äriühing RAMADA Slovakia s.r.o., mis küll mingi reaalse tegevusega ei tegelnud. Tema ainsad tulud olid maksed äriühingutelt „Infoservis“. Selle äriühingu kontoväljavõtetest ei ilmne ühtegi makset tegevuskuludeks või kaupade või teenuste eest tasumiseks. Ülekantud vahendid võeti seejärel äriühingu kontodelt sularahas välja.
- 17 Muude arvetes esitatud kulude hulgas olid maksed ruumide üürimiseks, kulutused internetile, elektrienergiale, veele, telefonisidele ja muud vajalikud tegevuskulud, mis olid nõuetekohaselt dokumenteeritud ja tõendatud.

⁸ Infoservis Košice, s. r. o., Infoservis Prešov, s. r. o., Infoservis Vranov, s. r. o., Infoservis Michalovce, s. r. o., Infoservis Trebišov, s. r. o., Infoservis Poprad, s. r. o., Infoservis Bardejov, s. r. o., Infoservis Humenné, s. r. o., Infoservis Lučenec, s. r. o., Infoservis Rožňava, s. r. o., Infoservis Spišská Nová Ves, s. r. o., Infoservis Martin, s. r. o., Infoservis Žilina, s. r. o., Infoservis Banská Bystrica, s. r. o. ja Infoservis Zvolen, s. r. o.

- 18 Süüdistatavad paluvad menetluses, et kahju summat vähendataks võrreldes süüdistusaktis näidatud summaga kantud kulude võrra, ning paluvad seega kuritegu ümber kvalifitseerida kergemaks kuriteoks.
- 19 Äriühinguid juhtisid tsentraalselt süüdistatavad Košices asutatud äriühingu „Infoservis“ asukohast, kus oli nende alaline elukoht. Igas äriühingus määrasid süüdistatavad juhiks ühe töötajatest. Juba oma [toetus]taotlustes näitasid süüdistatavad ära kavatsuse asutada „Infoservis“ Slovaki Vabariigi igas piirkonnakeskuses. Slovaki Vabariigis on 79 piirkonda.
- 20 Äriühingute „Infoservis“ tegevusala pidi olema piirkonnas tegutsevate ettevõtjate andmepankade loomine trivago.comi stiilis ning teabe vahendamine tulevastele klientidele tasuta infoliinil.
- 21 Kui toetuse maksmise periood sai läbi, kandsid süüdistatavad 20. aprillil 2007 oma osalused igas äriühingus üle äriühingule AZ-Dendy, s.r.o., mille asukoht oli Tšehhi Vabariigis ja mille juhataja oli Tšehhi Vabariigi kodanik, keda peetakse „tankistikks“.⁹ Seejärel ei tegelenud äriühingud enam mingi tegevusega, isegi mitte formaalselt. Kohe pärast seda lõpetati töösuhted kõigi töötajatega.
- 22 Kannatanud, st pädevad piirkondlikud töö-, sotsiaal- ja pereküsimuste bürood nõudsid nõuetekohaselt ja õigeaegselt eeluurimise etapis süüdistatavatelt kahju hüvitamist tegelikult makstud toetuse ulatuses.
- 23 Vara, mille süüdistatavad näitasid end olevat toetuse maksmise perioodil ostnud, äriühingute ruumidest enam ei leitud. Äriühingud kustutati omal algatusel äriregistrist.

II. Riigisisene õigus

- 24 Karistusseadustiku § 124 lõike 1 kohaselt kuulub kahju hulka kahju varale või vara tegelik vähenemine, või kahju kandnud isiku õiguste kahjustamine või muu kahju, millel on kuriteoga põhjuslik seos, sõltumata sellest, kas kahjustatakse asju või õigusi. Sama seaduse kohaldamisel loetakse kahjuks ka sellise tulu saamine, millel on põhjuslik seos kuriteoga.
- 25 Kriminaalmenetluse seadustik

Slovaki Vabariigi karistusõiguses eristatakse kuriteoohvrit¹⁰ ja kannatanut.

⁹ Isik, kes hakkab teise isiku osanikuks ja/või juhatajaks ning järgib tema juhiseid, et varjata tegeliku omaniku isikut.

¹⁰ See määratlus vastab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded, artikli 2 lõike 1 punktile a [ning on toodud seaduse nr 274/2017 kuriteoohvrite kohta (zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov) § 2 punktis b.

Paragrahvi 46 lõigete 1, 3 ja 4 kohaselt on kannatanu isik, kellele kuritegu põhjustas varalise kahju. Niisugusel isikul on õigus nõuda hüvitist, esitada taotlusi tõendite esitamiseks või täiendamiseks, esitada tõendeid, tutvuda toimikutega, osaleda põhikohtuistungil, avaldada arvamust tõendite lubatavuse kohta, esitada oma seisukohad, kasutada õiguskaitsevahendeid [kriminaalmenetluse seadustikus endas] kindlaks määratud ulatuses ning saada teavet kriminaalmenetluse seisu kohta. Kannatanul, kes tugineb seaduse alusel süüdistatava suhtes õigusele kuriteoga põhjustatud kahju hüvitamisele, on ka õigus teha kohtule ettepanek kohustada süüdistatavat süüdimõistvas kohtuotsuses kahju hüvitama; kannatanu peab nõude esitama hiljemalt eeluurimismenetluse lõpul. Nõudest peab selgelt ilmnema, mis põhjustel ja mil määral õigust kahju hüvitamisele kasutatakse. Kui tsiviilkohtumenetluses või muus eelnevas menetluses on juba tehtud otsus selle õiguse kohta, ei ole mingit nõuet enam võimalik esitada.

Paragrahvi 50 lõikes 1 on sätestatud, et kui esineb põhjendatud kartus, et kannatanu selle nõude rahuldamine, mis tuleneb tema õigusest kuriteoga põhjustatud kahju hüvitamisele, muutub võimatuks või keerukaks, on võimalik see õigus tagada kuni kahju tõenäolise summa ulatuses.

Paragrahvi 256 lõikes 3 on nähtud ette, et kui kannatanu õigusi kasutab isik, kellel seda õigust ilmselgelt ei ole, otsustab kohus kohtumäärusega, et see isik ei saa põhikohtuistungil osaleda, et kahju hüvitamist nõuda. Niisugune otsus ei takista kahju hüvitamise nõude esitamist pädevas ametiasutuses. Selle kohtumääruse peale ei saa esitada määruskaebust.

Paragrahvi 287 lõikes 1 on sätestatud, et kui kohus mõistab süüdistatava süüdi kuriteos, millega põhjustati kahju teistele isikutele, kohustatakse teda kohtuotsuses ka hüvitama kannatanule kahju, kui õigust kasutati nõuetekohaselt ja õigeaegselt. Kohus kohustab süüdistatavat alati hüvitama hüvitamata kahju või kahju osa, kui selle summa on toodud ära süüdistatava süüdi tunnistatava kohtuotsuse resolutsioonis näidatud teo kirjelduses.

Paragrahvi 307 lõike 1 punkti c kohaselt võib kannatanu esitada selle kohtuotsuse peale piiratud osas apellatsioonkaebuse, vaidlustades resolutsiooni [osas], milles on tehtud otsus kahju hüvitamise kohta.

- 26 Seaduse nr 513/1991, millega kehtestatakse äriseadustik (zákon č. 513/1991 Z.z., Obchodný zákonník), kohaselt on osühing iseseisva õigusvõimega juriidiline isik, mis erineb tema juhtide ja osanike õigusvõimest.¹¹ Osühing vastutab oma mis tahes kohustuse täitmata jätmise eest kogu oma varaga. Osanik vastutab osühingu kohustuste eest ainult oma sissemakse ulatuses, mida ei ole sisse makstud, kuid on juba kantud äriregistrisesse.

¹¹ Euroopa Kohtu 5. aprilli 2017. aasta kohtuotsus Orsi (C-217/15 ja C-350/15) ning Euroopa Inimõiguste Kohtu 20. mai 2014. aasta otsus Pirttimäki vs. Soome, nr 35232/11, ning vastuvõetamatuse kohta 13. detsembri 2005. aasta otsus Veselá ja Loyka vs. Slovaki Vabariik, nr 58411/00, jt.

- 27 Seaduse nr 231/1999 riigiabi kohta (zákon č. 231/1999 Z.z. o štátnej pomoci)¹² § 18 lõigete 2 ja 3 kohaselt antakse riigiabi lepingu alusel, v.a kaudses vormis riigiabi; kui riigiabi antakse riigieelarvelistest, kohaliku omavalitsuse või riiklikel eesmärkidel asutatud [eri]fondi vahenditest, loetakse riigiabi andmise tingimuste rikkumist eelarvedistsipliini rikkumiseks.
- 28 Seaduse nr 523/2007, millega kehtestatakse haldusasutuste eelarve-eeskirjad (zákon č. 523/2007 Z.z. o rozpočtových pravidlách), § 31 järgi on juriidiline või füüsiline isik, kes on rikkunud finantsdistsipliini, kohustatud tagastama vahendid eelarvesse, kust need maksti või võeti ning seda finantsdistsipliini rikkumisele vastavas summas; ta peab maksma ka sunniraha. [Üldiselt] mõistetakse finantsdistsipliini rikkumise korral välja makse finantsdistsipliini rikkumisele vastavas summas, sunniraha ja trahv. Nende määramist ja täitmist reguleerivad haldusmenetluse seadustiku üldnormid.

III. Otsuste tegemise praktika¹³

- 29 Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) kriminaalkolleegiumi 29. novembri 2017. aasta arvamus [...] [kohtuasja number] (edaspidi „arvamus Tpj 39-60/2017“)¹⁴.

A/I. Riigi varalised õigused, mis tulenevad erinevat liiki makse käsitlevatest õigusnormidest, mille kohta teeb oma pädevusalas otsuse eelkõige pädev ametiasutus maksuseadustikus sätestatud menetluse kohaselt, sh õigus, mis tuleneb maksukohustuslase põhjendamatult esitatud käibemaksu mahaarvamise või tollimaksu tagastamise taotlusest, on halduslikku laadi ning vastavaid otsuseid arutab halduskohus halduskohtumenetluse seadustiku kohaselt. Et need on halduslikku laadi, ei saa riigi varalist õigust kahju hüvitamisele kasutada kriminaalmenetluse raames, nn kõrvalmenetluses. Riigi varalise kahju hüvitamise kohta ei tee otsust ka tsiviilkohus, sest vastava õiguse tunnustamine ei kuulu kohtute pädevusse. Nii on seega välistatud kattumine või pädevuskonflikt organite

¹² Kõnesolevale sättele vastab nüüd alates 1. jaanuarist 2009 kehtiva seaduse nr 528/2008 Euroopa Ühenduse fondidest makstava abi ja toetuse kohta (zákon č. 528/2008 Z.z. o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskeho spoločenstva účinný) artikkel 26 jj.

¹³ Viidatud otsuseid on muudetud selguse huvides, säilitades siiski nende põhisisu; otsuste tegemise praktika kirjeldamisel võtab sinne kohus arvesse vajadust näidata strukturealset probleemi, lähtudes kohtujurist Michal Bobeki ettepanekust kohtuasjas C-310/16.

¹⁴ See arvamus võeti vastu kriminaalasjas, mis algatati kestva maksustamise vältimise ja põhjendatu käibemaksu mahaarvamise taotluse tõttu (maksupettus) kogusummas umbes 58 171 046,79 eurot. Arvamuse [Tpj 39-60/2017] kokkuvõttest ilmneb, et seda kohaldatakse üleüldiselt kõikide juhtumite suhtes, mille puhul on kahju summa seaduslikuks aluseks haldusõigusnormid – maksud, käibemaks, tollimaks, riigiabi, tagastamatu rahaline abi, põllumajandustoetused, keskkonnakuriteod jm. Praegu on Slovaki Vabariigi territooriumil pooleli kriminaalmenetlusi maksupettuste, maksude ja tollimaksu vältimise ning Euroopa Liidu finantshuvide kahjustamise eest kümnete miljonite eurode väärtuses.

(haldusorgani ja kohtu) vahel ning konkreetselt mitu otsust ühe ja sama õiguse küsimuses.

Asjaolu, et kõnesolev varaline õigus (mille aluseks on maksuõigus) vastab kriminaalmenetluses arutatava maksukuriteo korra kvantitatiivselt kahju summale kuriteo toimepanemise hetkel (kuriteo koosseisu tunnus maksukuritegude korral), ei muuda järeldust, millele on jõutud eelmistes lõikudes. Samuti ei ole kõrvalmenetluses tähtsust sellel, et maksunõue on suunatud juriidilise isiku vastu ja vastavas maksukuriteos on kahtlustatav ainult füüsiline isik, kelle käitumine kujutas endast kuritegu; selle kurjategija vastu esitatud kahju hüvitamise nõudel ei ole kahte õiguslikku alust.

Hoolimata sellest, et kõrvalmenetluses ei ole võimalik esitada varalist maksunõuet, on Slovaki Vabariik, keda esindab pädev ametiasutus, maksukuriteo tõttu alustatud kriminaalmenetluses kannatanu ja tal on teised kriminaalmenetluse seadustikus ette nähtud õigused.

II. Kui kriminaalmenetluse põhikohtuistungil esitatakse varaline maksunõue (kahju hüvitamise nõudena kahtlustatava füüsilise või juriidilise isiku vastu), ei luba kohus kannatanut kohtumäärusega põhikohtuistungil osaleda nõude piires, millega kasutatakse õigust kahju hüvitamisele. Kannatanu jääb menetlusosaliseks oma ülejäänud menetluslike õigustega. See on nii ka siis, kui nõude kohta on juba tehtud jõustunud otsus maksumenetluses, sest takistus, milleks on *res iudicata*, puudutab ainult selle kahju hüvitamist, mille kohta on juba otsus tehtud, mitte mõnda muud õigust.

B/I. A osa I ja II punktis toodud õiguslikud kaalutlused on *mutatis mutandis* õiged ka iga muu varalise õiguse puhul, mis selle materiaalõiguslikku alust (st seda õigust reguleerivat õigusnormi) arvestades ei vii kahju hüvitamise nõudeni, sh mittevaraline kahju. Seepärast ei ole selle õiguse laadi arvestades tegemist niisuguse kuriteo koosseisu tunnusega, mistõttu võib lõpuks kahju rahaline summa olla samasugune.

II. Karistusseadustiku artiklis 305 kirjeldatud taimestiku ja loomastiku kaitset käsitlevate õigusnormide rikkumise kui kuriteo puhul vastab kuriteo koosseis kahju seaduses sätestatud määratlusele ja rahalise summa poolest looduskaitseaduse järgi ka ühiskondlikule väärtusele. Otsus (valla vastu esitatud) nõude kohta hüvitada kahju, mis põhjustati puu ilma loata langetamisega, sh puu ühiskondliku väärtuse kindlaksmääramine, kuulub siiski looduskaitseasutuse pädevusse, kusjuures viimane on niisugusel juhul piirkonnaasutus või vald. Seega on tegemist halduslikku laadi nõudega, mis ei kuulu kohtute pädevusse ja mida ei saa esitada kõrvalmenetluses kriminaalmenetluse seadustiku tähenduses. Niisugune järeldus kuulub kohaldamisele hoolimata sellest, et kannatanu on vald, mille territooriumil puu ilma loata langetati; see käib ka Slovaki Vabariigi kohta, mida esindab pädev piirkonnaasutus, kui see piirkonnaasutus on kriminaalmenetluses kannatanu.

30 Tšehhi Vabariigi kõrgeima kohtu kriminaalkolleegiumi suurkoja kohtumäärus, mis on avaldatud kohtulahendite kogumikus numbriga R 39/2014¹⁵

Riigi nõue, mis tuleneb välditud (tasumata jäetud) maksust on õigus nõuda kahju hüvitamist; pädev rahandusasutus ei saa seda siiski kasutada kriminaalmenetluses isiku vastu, kes oli kohustatud selle maksu tasuma. Seepärast on tarvis, et kohus otsustaks põhikohtuistungil algul kohtumäärusega, et kannatanu ei saa kasutada seda õigust kahju hüvitamisele kriminaalmenetluses (kõrvalmenetlus). Kohtuotsuses ei tee kohus hiljem enam otsust selle õiguse kasutamise kohta.

Õiguse nõuda kahju hüvitamist kasutamine kriminaalmenetluses (kõrvalmenetlus) võib tulla kõne alla ainult siis, kui kogutud tõenditest ilmneb, et kahtlustatav juriidilise isiku nimel tegutseva isikuna on vältinud selle juriidilise isiku tulumaksu (või muud maksu), mille kohta on maksuamet väljastanud maksuotsuse, milles ta arvutas välja tegeliku tasumisele kuuluva maksu, kuigi on selge, et niisugust maksuotsust ei saa täita, sest juriidilisel isikul puudub vara, mida saaks sisse nõuda. Kui tegemist on aktsiaseltsi või osauhinguga ja kahtlustatav on juhtimisorgani liige, tuleb lahendada küsimus, kas niisugusel juhul ei ole tal tagamiskohustust, mille kohaselt võib teda kõrvalmenetluses kohustada põhjustatud kahju hüvitama või tagastama kuriteo tulemusena saadud vara, mis kujutab endast alusetut rikastumist. Õiguse nõuda kahju hüvitamist kasutamine tuleb kõne alla ka siis, kui on võimalik asuda seisukohale, et kahtlustataval lasub vastutus mitte isikuna, kes on kohustatud tasuma välditud (ehk tasumata) maksu, vaid kuriteo toimepanijana selle kuriteoga põhjustatud kahju eest või alusetu rikastumise eest selle kuriteo läbi.

- 31 Viidates oma hilisemas otsuste tegemise praktikas arvamusele Tpj 39-60/2017, tühistas Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus)¹⁶ Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus) otsuste resolutsiooni, millega esimese astme kohus mõistis süüdistatavalt välja kahjuhüvitise riigieelarvest või Euroopa Liidu eelarvest pettuslikult saadud toetuse, subsiidiumi või muu rahalise abi summas, leides, et tegemist ei ole kahju hüvitamisega, mida saab nõuda kriminaalmenetluses, vaid erilise avaliku õiguse valdkonda kuuluva õigusega tagastamatu rahalise abi tagastamisele, mille sisu ja ulatust reguleerivad asjakohased haldusnormid ning mida seejärel võib seda kontrollida halduskohus.

¹⁵ Võttes arvesse õiguse varasemat ühist arengut ja kahe regulatsiooni sarnasust, viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus ka Tšehhi Vabariigi otsuste tegemise praktikale. Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi kõrgeima kohtu väljakujunenud otsuste tegemise praktika kohaselt ei tähendanud riigi maksunõue õigust nõuda maksustamise vältimisega põhjustatud kahju hüvitamist, vaid oli otseselt seadusest tulenev õigus. Seepärast ei ole tegemist õigusega, millele pädev maksuasutus saaks kõrvalmenetluses tugineda.

¹⁶ Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) 15. veebruari 2018. aasta otsus [...] [kohtuasja number], 23. jaanuari 2019. aasta otsus [...] [kohtuasja number], 20. märtsi 2019. aasta otsus [...] [kohtuasja number], mis on tehtud teistes kriminaalasjades kui see, milles on esitatud käesolev eelotsusetaotlus.

- 32 Varasemas kohtupraktikas on kohtud alati kohustanud süüdistatavat hüvitama kahju, mille nad põhjustasid, saades pettuslikult toetust või riigiabi, ning seda niisugusel määral, nagu tema pettuslik käitumine on tõendatud.
- 33 Praktikas on eespool viidatud arvamuse tulemuseks olnud see, et riigi kui kannatanu esindaja ei nõua kahju hüvitamist maksualastes kriminaalmenetlustes põhjendusega, et see ei ole võimalik. Mõnel juhul ei kuula uurimisasutused eeluurimise etapis ära ka prokuratuuri kannatanuna, tehes nii võimatuks selle, et kahju hüvitamist nõutakse nõuetekohaselt ja korrektselt.¹⁷
- 34 Sama arengusuunda võib ennustada ka toetuste alal toime pandud pettuste ja Euroopa Liidu finantshuvide kahjustamise tõttu alustatud kriminaalmenetluste puhul.

IV. Euroopa Liidu kohtupraktika

- 35 Euroopa Kohtu 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco, C-105/14, tõlgendatuna, lähtudes 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsusest [A. S]. ja M. B., C-42/17, ning 17. jaanuari 2019. aasta kohtuotsusest Dzivev jt, C-310/16, jt.
- 36 Euroopa Kohtu 13. märtsi 2008. aasta kohtuotsus Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening jt, C-383/06 ja C-385/06, ning 21. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Chambre de commerce et d'industrie de l'Indre, C-465/10.

V. Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus) seisukoht

- 37 Juriidilised isikud, enamasti osahühingud, mida kurjategijad kasutavad kuritegude toimepanemiseks ja mis toetust saavad, jäävad kõikidel juhtudel varast ilma. Seepärast ei saa makstud toetust nendelt sisse nõuda.
- 38 Haldusmenetluses võib pädev riigisisene ametiasutus kohustada põhjendamatult makstud toetust tagastama üksnes toetuse saajat, st juriidilist isikut, mitte selle osanikku või juhti ega mitte ühelgi juhul kolmandat isikut, kes on sageli kogu kuritegeliku tegevuse taga.
- 39 Õiguslikult ei saa ka kasutada võimalust mõista karistusseadustiku artikli 58 alusel vara konfiskeerimise karistus. Kui riik puudub nõue, mida võib esitada pankrotimenetluses,¹⁸ on tema nõuete rahuldamine vara konfiskeerimise karistuse

¹⁷ Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus) 30. novembri 2016. aasta määrus [...] [kohtuasja number] kohtuasjas, milles arutati käibemaksu vältimist ja ülemäärast mahaarvamist kokku 7 459 853,45 euro ulatuses ning millega lükati süüdistusakt tagasi ja saadeti materjalid tagasi prokuratuuri kannatanu õiguste tõsise rikkumise tõttu.

¹⁸ Seaduse nr 7/2005 pankroti- ja ümberkorraldamismenetluse kohta (zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii) § 107a lõikes 1 on sätestatud, et kui pädev kohus teatab pankrotikohtule jõustunud kohtuotsusest, mis kohustab vara konfiskeerima, teeb

mõistmisega võimalik alles pärast kõikide kohustustest tulenevate nõuete rahuldamisest pankrotivara arvelt ja kõikide pankrotivõlgniku kohustuste tasumist.¹⁹ Kõikidel siinsele kohtule teadaolevatel juhtudel ei ole süüdimõistetute vara olnud piisav isegi nende viimaste kohustuste tasumiseks, ammuigi siis riigi [hilisemate] nõuete rahuldamiseks.

- 40 Määrava tähtsusega kriteerium otsuse tegemisel õiguse kohta nõuda kahju hüvitamist peaks olema isikute laad ning vastutussuhted riigi kui kannatanu ja õiguspäraselt süüdi mõistetud kuriteo toimepanija vahel, mis tekkisid viimase ebaseadusliku käitumise tagajärjel, olenemata õiguse sisulisest alusest.
- 41 Kui kohus teeb otsuse, et kannatanu ei saa kasutada õigust nõuda kahju hüvitamist põhikohtuistungil, peab seda otsust saama kontrollida kõrgema astme kohus. Tegemist on küsimusega, millel on kriminaalmenetluses õiguste nõuetekohase ja õigeaegse kasutamise seisukohast väga suur tähtsus. Käsitletaval juhul on tegemist õigusega toetuse õigeaegsele tagantjärele tagasinõudmisele. Otsuse kohtulikku kontrolli põhiseaduslikkuse järelevalve küsimuses esitatud kaebuse raames ei saa pidada piisavaks.
- 42 Kriminaalmenetlustes on vaja austada kõikide asjaomaste isikute õigusi ja õiguspäraseid huve, eelkõige kannatanute omi. Teooria, mille kohaselt on kriminaalmenetluse eesmärk üksnes välja selgitada kuritegelik tegevus ja mõista kurjategijale karistus, samas kui kannatanut käsitletakse ainult kahju hüvitamise küsimuse kaudu ([ingl.] *damaged victim*), tuleb pidada ajast ja arust teooriaks.²⁰
- 43 Kannatanu seisund kriminaalmenetluses ja tema õiguste ulatus riigisisese õiguse kohaselt ei tohi vastavalt põhimõttele, mille kohaselt peab menetlus olema õiglane ja pooled võrdsed, olla ilmselgelt ebaproportsionaalsed seisundi ja õigustega, mis on riigisisese õiguse kohaselt prokuratuuril ja süüdistataval.
- 44 Kuigi Euroopa Kohus ei laiendanud kohtuotsustes C-205/09 ja C-467/05 kuriteoohvri mõistet ka juriidilistele isikutele, arvab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kannatanu õigus aktiivsele osalemisele kriminaalmenetluses ja õigus kahju hüvitamisele kriminaalmenetluses²¹ võivad olla ka juriidilistel isikutel ja

pankrotikohtunik omal algatusel viivitamatult otsuse välja kuulutada selle isiku pankrot, kellele niisugune karistus mõisteti.

¹⁹ Seaduse nr 7/2005 pankroti- ja ümberkorraldamismenetluse kohta § 107a lõike 2 punkt d.

²⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku § 1 reguleerib uurimisasutuste ja kohtute menetlust nii, et kuriteod avastatakse nõuetekohaselt [st korrektselt] ja nende toimepanijaid karistatakse õiglaselt seaduse kohaselt, järgides füüsiliste ja juriidiliste isikute põhiõigusi ja -vabadusi. Sellest hoolimata jäävad kannatanu huvid praktikas kriminaalmenetluses teisejärguliseks: vt näiteks EIK 11. detsembri 2018. aasta otsus *Lakatošová ja Lakatoš vs. Slovaki Vabariik*, nr 655/16.

²¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi (EL) 2012/29, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, (ELT 2012, L 315, lk 57) põhjendus 20 ja artikkel 16; kannatanu õigus õiglasele kohtlikule arutamisele, mis on nähtud ette Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47.

riigil²² ulatuses, mis on nende varaliste õiguste tõhusaks kaitsmiseks vajalik,²³ ning et tegemist ei ole õigustega, mille võib nende laadi tõttu anda ainult füüsilisele isikule kui aistinguvõimelisele olendile.

- 45 Vahendite puudus riigi ja Euroopa Liidu eelarves peegeldub riigi osutatud teenuste ulatuses ja kvaliteedis (haridus, tervishoid, sotsiaalteenused, toetus teadusuuringutele ja spordile, regionaalareng jne).
- 46 Eespool märgitu on oluline ka arvestades aegumistähtaja peatumist ja kohtus pooleli olemises seisnevat takistust, kui kriminaalmenetluses esitati kahju hüvitamise nõue,²⁴ samuti arvestades selle otsuse siduvust tsiviilkohtule, milles leiti, et on toime pandud kuritegu.²⁵ Kui järgida praegust otsuste tegemise praktikat, oleks see, kui riik kasutab kannatajana õigust nõuda kahju hüvitamist, ebatõhus ja aegumistähtaeg kulgeks kriminaalmenetluse ajal edasi. Selle kannatanu õigus, kes on heauskselt usaldanud praeguseeni valitsenud otsuste tegemise praktikat, aegub, ilma et tema oleks selles süüdi.
- 47 Seoses kolmanda küsimusega arwab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et määrava tähtsusega kriteerium on äriühingu tegelik toimimise ja juhtimise viis. Kui asutatakse mitu osäühingut, mis tegelikult kujutavad endast sisuliselt tsentraliseeritud juhtimisega tütarettevõtjate süsteemi, tuleb neid osäühinguid riigiabi andmisel vähese tähtsusega abi kava raames pidada samaks ettevõtjaks. Vastupidine tõlgendus viiks riigiabi sama isiku kätte koondumise ja riigiabi puhul kindlaks määratud rahalise piiri eiramiseni.
- 48 Neljanda küsimuse puhul on eelotsusetaotluse esitanud kohus arvamisel, et kahju hulka tuleb arvata [ja seega mitte maha arvata] ka tegelikult tehtud kulutused, mis on nõuetekohaselt dokumenteeritud, ning abi kasutamine, kui kriminaalmenetluses on tuvastatud, et algusest peale eksisteeris pettuse kavatsus ning et need olid abi saajale vajalikud kulutused või kuriteoga seotud kahjud. Seepärast ei ole võimalik asuda seisukohale, et neid vahendeid kasutati vastavalt eesmärgile, milleks need välja maksti.

[...] [teave edasikaebamise korra kohta]

Pezinok, 24. juuli 2019

[...]

²² Riik kui kannatanu on kriminaalmenetluses juriidiline isik.

²³ Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 17; „Protection of the EU Charter for Private Legal Entities and Public Authorities. The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared“, *cit.*

²⁴ Tsiviilseadustiku (zákon č. 40/1964, Občiansky zákonník) § 112.

²⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (zákon č. 160/2015, Civilný sporový poriadok) § 193.

[kohtu esimehe nimi]

TÖÖDOKUMENT